

LBRIS | We know
books
Gustave Flaubert

Bouvard și Pécuchet

Traducere, prefață și note
de Irina Mavrodin

EDITURA CARTEX

Notă asupra ediției	5
Prefață.....	7
Notă biobibliografică	17
Bouvard și Pécuchet	25
Plan	392

Era¹ o căldură de 33 de grade, și bulevardul Bourdon se arăta cu desăvârșire pustiu².

Mai jos, canalul Saint-Martin, închis prin cele două stăvilare, își desfășura în linie dreaptă apa de culoarea cernelii. În mijloc se afla o corabie încărcată cu lemne, iar pe mal, două rânduri de butoaie.

Dincolo de canal, între casele despărțite prin șantiere, cerul înalt și limpede era albastru ca marea, iar sub razele

---

¹ *Ediția originală*: Paris, Alphonse Lemerre, 1881, 400 p. in-12. Au fost tipărite și 55 de exemplare pe hârtie de Olanda, precum și 10 exemplare pe hârtie de China. Romanul, neterminat, este prima operă a lui Flaubert publicată postum. Inițiativa în vederea tipăririi îi aparține nepoatei scriitorului, Caroline Commanville (căsătorită Franklin-Grout).

Dăm mai jos principalele articole apărute îndată după publicarea romanului *Bouvard și Pécuchet*: Jules Barbey d'Aureville, *Bouvard et Pécuchet, Le Constitutionnel*, 10 mai 1881; Henry Ceard, *Portraits littéraires: Gustave Flaubert, L'Express*, 9 aprilie 1881. Auguste Sabatier, *L'Oeuvre posthume de Gustave Flaubert, Le Journal de Genève*, 3 aprilie 1881; Maurice Talmeyr, *Un chef-d'œuvre méconnu, Le Gil Blas*, 25 noiembrie 1890.

² Acest *incipit* a suscitat numeroase comentarii, începând cu cele ale lui Flaubert însuși (vezi *Prefața* acestei ediții). Să reținem aici observația (pe care o legăm de importanța ce trebuie întotdeauna acordată *materialității* înseși a textului flaubertian, ca obiect ce se construiește în funcție de legile ineluctabile ale unei poietici/poeticii proprii) lui Albert Thibaudet asupra prezenței „cifrelor arabe, ce contrastează în chip atât de fericit cu literele”. Traducerea și-a impus să respecte toate aceste „detalii”, începând cu cele manifestate la nivelul grafiei, al punctuației etc. (utilizarea majusculilor, recurența ghilimelelor, a cursivelor etc.).

soarelui fațadele albe, acoperișurile de ardezie, cheiurile de granit aruncau sclipiri orbitoare. Un murmur nedeslușit se înălța undeva, departe, în aerul călduț; și totul părea încremenit în amorțeala unei leni duminicale și în tristețea zilelor de vară.

Se iviră doi bărbați.

Unul venea dinspre Bastilia, celălalt, dinspre Jardin des Plantes. Cel mai înalt, îmbrăcat într-un costum de pânză, mergea purtându-și pălăria dată spre ceafă, jiletca descheiată și cravata în mână. Cel mai mărunț, al cărui trup se pierdea într-o redingotă cafenie, își pleca fruntea sub povara unei șepci cu cozoroc.

Când ajunseră în mijlocul bulevardului, se așezară, în aceeași clipă, pe aceeași bancă.

Spre a-și șterge fruntea de sudoare, unul își scoase pălăria, celălalt șapca, și le puseră alături; iar bărbatul cel mic de statură zări scris pe pălăria vecinului său: *Bouvard*, în timp ce acesta putea citi cu ușurință pe șapca omulețului în redingotă cuvântul: *Pécuchet*.

– Ia te uită, spuse el, am avut aceeași idee: să ne scriem numele, dumneata, pe căptușeala pălăriei, eu, pe căptușeala șepcii.

– Dumnezeule mare, așa-i! Ca să nu se încurce cu a celorlalți, la biroul unde lucrez.

– Așa m-am gândit și eu, căci și eu sunt funcționar.

Atunci se priviră.

Înfățișarea binevoitoare a lui Bouvard îl încântă pe dată pe Pécuchet. Avea obrajii îmbujorați, iar ochii săi albăstriei, abia întredeschiși, surâdeau întruna. Cămașa aproape îi ieșise din pantalonii largi în tur, care îi cădeau în falduri peste pantofii din piele de castor, dar i se întindeau pe burtă de mai să crape; iar părul lui blond, creț din naștere, îl făcea să semene cu un copil, încadrându-i chipul cu bucle diafane.

Scotea un fel de fluierat continuu, din vârful buzelor.

LIBRIS | We know books

Bouvard fu impresionat de înfățișarea serioasă a lui Pécuchet. Șuvițele bine întinse și negre ce-i împodobeau țeasta țuguiată te făceau să crezi că poartă perucă. Oricum ar fi stat, îl vedeai parcă tot numai din profil, din pricina nasului ce-i cobora până aproape de gură. Pulpele-i, strânse în niște pantaloni croiți dintr-o stofă de lână, erau disproporționate în raport cu lungimea bustului; și avea o voce puternică, venită parcă din cine știe ce adâncuri.

Dintr-odată, celălalt îl auzi exclamând:

– Ce bine ne-am simți la țară!

Dar, după Bouvard, împrejurimile Parisului nu erau locul potrivit, fiind mult prea obositoare din pricina cărciumilor zgomotoase. Așa socotea și Pécuchet. Capitala începea totuși să nu-i mai placă, și nici lui Bouvard.

Și ochii lor rătăceau peste grămezile de pietre, peste apa hidoasă deasupra căreia plutea un mănunchi de paie, peste hornul unei uzine, ce se înălța în zare; în jurul lor stăruia o duhoare de canal. Priviră în partea cealaltă. Un zid li se ivi în față: cel al hambarelor publice.

Hotărât lucru (și Pécuchet era cu adevărat surprins), era mai cald pe stradă decât în casă!

Bouvard îl îndemnă să-și scoată redingota. Lui îi păsa prea puțin de ce spune lumea!

Dintr-odată, un bețiv traversă în zigzag trotuarul; începură atunci o conversație politică despre muncitori. Aveau aceleași păreri, deși Bouvard avea, poate, vederi mai liberale.

Se stârni un vârtej de praf, și caldarâmul răsună de un zgomot de fiare vechi: erau trei trăsură închiriate ce goneau spre Bercy, în care se plimbau o mireasă care ținea în mână un buchețel de flori, niște burghezi cu cravate albe, niște cuconițe îngropate până la subsuori în jupoane, câteva fetițe și un licean. La vederea nunții, Bouvard și Pécuchet începură să vorbească despre femei, pe care amândoi le considerau ușurate, arțăgoase și încăpățânate. Totuși, adeseori erau mai bune decât

LIBRIS

We know
books

bărbații; alteori erau mai rele. Pe scurt, cel mai bine era să te lipsești de femei; iată de ce Pécuchet rămăsese burlac.

– Eu sunt văduv și n-am copii, spuse Bouvard.

– Asta poate că e o fericire pentru dumneata.

Dar, când se prelungește, nici singurătatea nu-i prea veselă.

La capătul cheiului se ivi o cocotă cu un soldat. Palidă, cu părul negru și ciupită de vărsat, ea se sprijinea de brațul militarului, târându-și pantofii scâlțiați și legănându-și șoldurile.

Când se îndepărtă cu totul, Bouvard își îngădui o cugetare obscenă. Pécuchet roși foarte tare și, pentru a evita, fără îndoială, să-i răspundă, îi arătă cu privirea un preot care venea spre ei.

Acesta coborî încet printre ulmii firavi, iar Bouvard, de îndată ce nu-i mai zări tricornul, se declară ușurat, căci îi ura de moarte pe iezuiți. Pécuchet, fără să-i ierte cu totul, se arătă oarecum mai respectuos față de religie.

Se lăsa amurgul, iar jaluzelele din față fuseseră ridicate. Trecătorii se făcură mai numeroși. Bătu ora șapte.

Cuvintele lor curgeau valuri-valuri: observații de tot felul, anecdote, vederi filosofice, considerații personale. Denigrarea administrația podurilor și a șoselelor, regia tutunului, comerțul, teatrele, marina noastră și întreaga umanitate, ca niște oameni care avuseseră de suferit mari nenorociri. Fiecare, în timp ce-l asculta pe celălalt, regăsea în spusele acestuia lucruri ce-i erau nespuse de apropiate, dar pe care le uitase demult. Și, deși trecuseră de vârsta emoțiilor naive, simțeau o plăcere nouă, un fel de nebănuită bucurie, ceva ce semăna cu farmecul oricărei iubiri aflate la începuturile ei.

Se ridicaseră să plece de zeci de ori, se așezaseră la loc tot de atâtea ori, se plimbaseră apoi de-a lungul bulevardului, de la stăvilarul din deal până la stăvilarul din vale, vrând de fiecare dată să se despartă, dar neavând puterea să o facă, pradă parcă unei fascinații.

Se hotărâseră totuși, în cele din urmă, să-și ia rămas-bun, și tocmai își dădeau mâna, când Bouvard spuse, pe neașteptate:

– Ce-ar fi dacă am cină împreună?

Mă gândisem și eu la asta, îi răspunse Pécuchet, dar nu îndrăzneau să-ți propun!

Și se lăsă dus într-un mic restaurant, aflat chiar în fața primăriei, unde aveau să se simtă, desigur, foarte bine.

Bouvard comandă felurile de mâncare.

Pécuchet se temea de condimente, socotind că îi pot încinge din cale-afară sângele. Avură pe această temă o discuție medicală. Apoi înălțară în slăvi binefacerile științelor: câte lucruri ai putea cunoaște, câte căutări ai putea întreprinde... dacă ai avea timp! Dar vai! tot timpul le era răpit de munca prin care-și câștigau pâinea zilnică. Își înălțară brațele în semn de uimire, mai să se îmbrățișeze peste masă, descoperind că erau amândoi copiști, Bouvard într-o casă de comerț, Pécuchet în Ministerul Marinei; ceea ce nu-l împiedica să studieze câte puțin în fiecare seară. Notase unele greșeli pe care le întâlnise în lucrarea domnului Thiers³ și vorbi cu cel mai mare respect despre un anume profesor Dumouchel.

Bouvard îl întrecea în alte privințe. Lucrătura împletită a lanțului său de ceas, precum și priceperea cu care bătea sosul

---

³ Adolphe Thiers (1797-1877) – om de stat și istoric francez. Contribuie la înscăunarea „monarhiei din iulie”. Ministru de Interne în 1832-1834, este arestat și surghiunit în 1851 în urma loviturii de stat date de Ludovic-Napoleon Bonaparte (2 decembrie). Revine în Franța în 1852, este ales deputat în 1863 și numit șef al puterii executive în februarie 1871, calitate în care reprimă insurecția maseilor populare din timpul Comunei din Paris. Devine președinte al Republicii Franceze în august 1871. Principalele sale opere istorice: *Istoria Revoluției* (1823-1827); *Istoria Consulatului și a Imperiului* (1845-1862).

Numele lui Thiers va reveni în roman, în legătură cu evenimintele istorice la care acesta se referă. Aici apare ca o primă „marcă” a „temei” epistemologice diseminată pe parcursul întregului text.

LIBRIS

We know
BOOKS

de muștar îți arătau că ai de-a face un crai bătrân, ce trecuse prin multe; își băgase colțul șervetului în răscoiala de la subsuoară și, în timp ce mânca, spunea verzi și uscate, tot lucruri ce-l făceau să râdă cu hohote pe Pécuchet. Era un răs cu totul neobișnuit: pe o singură notă, foarte joasă, mereu aceeași, ce se făcea auzită la lungi răstimpuri. Râsul lui Bouvard era neîntrerupt, răsunător, un răs care-i dezgolea gingiile și îi zguduia umerii, silind lumea să se întoarcă spre a-l vedea pe cel care râde astfel.

După masă, se duseră să-și bea cafeaua într-alt loc. Pécuchet, în timp ce privea becurile de gaz, osândi gustul pentru lux pe care-l întâlnea pretutindeni, apoi, cu un gest disprețuitor, dădu la o parte ziarele. Bouvard era mai plin de înțelegere. Îi iubea pe toți scriitorii și, în tinerețea lui, voise să se facă actor.

Încercă să țină în echilibru pe un tac două mingi de fildeș, așa cum făcea Barberou, un prieten de-al său. Dar mingile cădeau de fiecare dată și, rostogolindu-se pe podea printre picioarele celor de față, se pierdeau pe undeva, prin cine știe ce cotloane. Chelnerul, care se pornea de fiecare dată să le caute, în patru labe, pe sub bănci, începu să se plângă. Pécuchet se certă cu el; veni și patronul cafenelei, dar Pécuchet nu vru să-i asculte scuzele, ba chiar îi căută nod în papură, zicându-i că nu i-a plăcut cum au fost serviți.

Propuse apoi să-și încheie seara în liniște, la el acasă, căci locuia foarte aproape, pe strada Saint-Martin. De îndată ce ajunseră aici, Pécuchet se îmbracă într-un fel de camizol din indiană și făcu onorurile casei.

Drept în mijloc, trona un birou din lemn de brad, de ale cărui colțuri te izbeai întruna; jur-împrejur, pe rafturi, pe cele trei scaune, pe fotoliul ponosit și prin colțurile odăii erau

trântite de-a valma mai multe volume din *Enciclopedia Roret*⁴, un *Manual de magnetism*, un Fénelon⁵, alte cărți, de asemenea, vrafuri de hârtoage, două nuci de cocos, câteva medalii, un fes turcesc și scoici aduse din Le Havre de Dumouchel. Zidurile erau căptușite de un strat gros de praf; se vedea doar cu mare greutate că odinioară fuseseră zugrăvite în galben. Peria de lustruit pantofii zăcea pe marginea patului, ale cărui cearșafuri atârnavă până la podele. Lampa, ce fumega, făcuse pe tavan o pată neagră, uriașă.

Din pricina mirosului închis, fără îndoială, Bouvard ceru îngăduința de a deschide fereastra.

– Dar or să-mi zboare hârțiile în toate părțile! strigă Pécuchet care, pe deasupra, se temea și de curent.

Respira însă și el greu în acea cămăruță, încinsă încă din zori de ardeziile de pe acoperiș.

Bouvard îi spuse:

– În locul dumatăle, mi-aș scoate, flanela!

– Ce idee! și Pécuchet își plecă fruntea, înspăimântat la gândul că s-ar putea lipsi, fie și numai puțină vreme, de acel veșmânt ce-i ocrotea sănătatea.

– Condu-mă puțin, îi spuse Bouvard, aerul răcoros al nopții o să-ți facă bine.

Pécuchet își trase din nou cizmele, bombănind:

– Parcă mi-ai face farmece, zău așa!

Și, în ciuda distanței mari, îl însoți până acasă, la colțul străzii Béthune, chiar în fața podului Tournelle.

⁴ Nicolas-Edme Roret (1797-1860) – editor francez. A fondat o editură cunoscută prin enciclopedia foarte populară, consacrată mai ales domeniului tehnicii, *Manualele Roret*.

⁵ François de Salignac de la Mothe-Fénelon (1651-1715) – prelat și scriitor francez, preceptor al ducelui de Burgundia, a cărui operă anunță secolul Luminilor. A scris *Aventurile lui Telemah* (1699), *Dialogurile morților* (1712) etc.

LIBRIS

We know
books

Camera lui Bouvard, cu dușumelele bine cernite, cu perdele de percal și mobile din lemn de acaju, avea un balcon cu vedere spre râu. Principalele ei podoabe erau o lădiță cu lichioruri, ce trona în mijlocul comodei, și, lângă oglindă, daghereotipuri înfățișând câțiva prieteni; o pictură în ulei se lăfăia pe un perete din alcov.

- E unchiu-meu! spuse Bouvard.

Și lumânarea pe care o ținea în mână lumină chipul unui bărbat.

Favoriții roșcați îi lăteau parcă fața, înconjurată de o hălăciugă de păr creț. Cravata înnodată chiar sub bărbie, cele trei gulere suprapuse, cel al cămășii, cel al jiletcii de catifea și cel al hainei negre, îl făceau să pară cu totul lipsit de gât. Pe jabou erau pictate diamante. Avea ochii oblici și surâdea răutăcios.

Pécuchet nu-și putu ține gura:

- Aș fi zis mai curând că-i tatăl dumitale!

- Mi-e naș, îi răspunse Bouvard într-o doară, adăugând că avea trei nume de botez: François-Denys-Bartholomé. Pécuchet avea tot trei nume: Juste-Romain-Cyrille; și avea aceeași vârstă: patruzeci și șapte de ani. Această potrivă îi bucură, dar îi și surprinse, căci fiecare îl crezuse pe celălalt mult mai bătrân. Admirară astfel voia proniei cerești, ale cărei căi sunt nu o dată miraculoase.

- Căci, dacă n-am fi ieșit astăzi la plimbare, am fi putut muri fără să ne cunoaștem!

Și, după ce fiecare îi dădu celuilalt adresa biroului unde lucra, se despărțiră urându-și noapte bună.

- Și nu care cumva să te duci la dame! strigă Bouvard din capul scării.

Pécuchet coborî treptele fără să-i răspundă la cuvintele deocheate.

A doua zi, în curtea fraților Descambos, „Stofe de Alsacia“, strada Hautefeuille nr. 92, se auzi o voce:

LIBRIS

We know
books

- Bouvard! Domnule Bouvard!

Acesta își scoase capul prin fereastră și îl recunoscu pe Pécuchet, care țipă încă și mai tare:

- Am scos-o! Și nu m-am îmbolnăvit!

- Ce anume?

- Pe ea! spuse Pécuchet, arătând cu degetul spre piept.

Tot ceea ce vorbiseră în ajun, dimpreună cu aerul stătut din odaie și cu digestia grea îl împiedicaseră să doarmă, astfel încât, în cele din urmă, își aruncase cât colo flanela. Dimineața, își amintise de fapta lui, din fericire, fără nicio consecință neplăcută, și acum venea să i-o spună și lui Bouvard, față de care, în urma acelei întâmplări, nutrea o nemaipomenită admirație.

Era fiul unui mic negustor și nu-și cunoscuse mama, moartă foarte de tânără. La cincisprezece ani îl retrăseseră de la școală și îl daseră să învețe meserie pe lângă un portărel. Într-o bună zi se iviră jandarmii, și portărelul fu osândit la galere; de toată această poveste își amintea până și acum cu mare spaimă. Apoi încercase să facă și alte meserii: fusese ucenic la un farmacist, pedagog, contabil pe un pachebot de pe Sena. În cele din urmă, un șef de birou, uimit de scrisul lui frumos, îl angajase să-i copieze actele; dar el nu-și putea găsi pacea, gândind că nu apucase să se instruiască precum se cuvine; și trăia singur-singurel, fără părinți, fără o iubită. Unica lui distracție era să se plimbe duminica prin oraș și să vadă ce se mai construiește.

Cele mai vechi amintiri ale lui Bouvard îl duceau către malurile Loarei, într-o curte de fermă. Un bărbat, care era unchiul lui, îl luase cu el la Paris, cu gând să-l învețe negustoria. Când deveni major, căpătă câteva mii de franci. Atunci se însurase și deschisese o cofetărie. Peste șase luni, îi fugea nevasta, cu toți banii din casă. Prietenii, traiul bun și, mai ales, o nemărginită lene îl dădură curând gata: rămase fără nicio lețcaie. Dar avu fericita idee să se folosească de darul său de a scrie frumos; și, de doisprezece ani, era angajat în același loc,

IBDIS | We know

la domniile Descambos, cei doi frați negustori de stofe din strada Hautefeuille nr. 92. Despre unchiul său, cel care odinioară îi trimisese în semn de amintire portretul, nu știa nici măcar unde mai locuiește; de altminteri, nici nu mai aștepta vreun ajutor de la el. O rentă de o mie cinci sute de livre și leafa lui de copist îi îngăduiau să moșăie în fiecare seară într-o cârciumă.

Iată de ce întâlnirea lor luă pentru ei proporțiile unei adevărate aventuri. Se agățaseră pe dată unul de celălalt, mânați de o simțire tainică. De altfel, cum ar putea fi explicată o asemenea simțire? De ce oare cutare particularitate, cutare imperfecțiune, indiferentă sau odioasă când e vorba de un anume om, devin încântătoare când e vorba de un altul? Dragostea la prima vedere nu izbucnește numai între un bărbat și o femeie. Până la sfârșitul săptămânii se tutuiră.

Adeseori unul venea să-l ia pe celălalt de la slujbă. Când se iveau în prag, acesta se grăbea să-și închidă pupitrul și porneau împreună pe străzi. Bouvard înainta cu pași mari, în timp ce Pécuchet, tropăind mărunț, înveșmântat în redingota ce-i bătea călcâiele, părea că alunecă pe rotile. Până și gusturile lor se completau în chip armonios. Bouvard fuma pipă, se prăpădea după brânză, bea zilnic o ceașcă de cafea; Pécuchet priza tutun, nu mânca la desert decât dulciuri și se mulțumea să înmoaie o bucată de zahăr în cafea. Unul era încrezător, zăpăcit, generos; celălalt discret, înclinat spre meditație, econom.

Pentru a-i fi pe plac, Bouvard vru să-i facă lui Pécuchet cunoștință cu Barberou. Era un agent de bursă, fost comis-voiajor, om foarte cumsecade și bun patriot, cu trecere la femei și căruia îi plăcea să se exprime ca la mahala. Pécuchet îl găsi dezagreabil și îl duse pe Bouvard la Dumouchel. Acest autor (căci publicase un mic tratat de mnemotehnie) preda lecții de literatură într-un pension de fete, avea opinii ortodoxe și o înfățișare serioasă. Îl plictisi peste măsură pe Bouvard.

Niciunul dintre cei doi nu-i ascunsese celuilalt părerea sa. Fiecare îi dădu dreptate celuilalt. Își schimbă deprinderile și,